

Na cava e rawa ni veivukei kina na noda ivakarau vakavanua?

Social Cohesion Guide for the Culture Sector

Sema ena Vakaitavi ena cakacaka ni liga, vakau itukutuku kei na qito

Na veika me baleta na itovo vakavanua e okati kina na vakau itukutuku, cakacaka ni liga, ivalavala vakavanua kei na iyau makawa me vaka na kesakesa, meke kei na vakatasuasua ka vaka kina na vale ni iyau makawa maroroi. E dua na sala e dau moica na nodra rai na lewe ni vanua me baleta na social cohesion (bula veimaliwai vinaka na yalo ni veiciqomi kei na tokona na duidui oya na veika e vakaraitaki ena yaloyalo, na itovo vakavanua, sere kei na veika mai na tabana ni veivakamarautaki.

E sa itavi bibi tiko ni iwasewase oqo na kena tarai cake vakavinaka na social cohesion (bula veimaliwai vinaka) ni vakaraitaka na duidui ni nodra italanoa na veimata tamata e Aotearoa Niusiladi ena veitabana kece sara mai na vei yaloyalo eso ki na vei itukutuku tabaki ka vakaraitaka na noda ivakarau ni bula meda veisemati kina.

Eda duidui taucoko, ia e da gadreva me da toso vata, rekitaka na noda duidui ka rokovi ira na tani ena gauna eda sega ni duavata kina. E bibi na tikina oqo baleta ni tu eso era sega ni bula galala me ra vakaraitaki ira se me ra vakabauta ni na rogoci na domodra.

E sa tubucake tikoga na veimataqali duidui ena loma ni noda vanua ka sa veiqaravi kina na noda veibisinisi vei ira e vuqa na itikotiko se lawalawa duidui. E gadrevi me da vakasaqara e so tale na sala meda vakarorogo ka veirogorogoci kina. Eda gadreva me da vakadeitaka ni da kila vakavinaka na noda duidui kei na noda isolisoli se kaukauwa ka me da cakacakataka na veika e vakaduavatataki keda kei na veika e veivakavolekatitaki keda.

Sema vata

– vakaevei na kena irairai

Ena dua na itikotiko e ra veimaliwai vinaka na lewena, eda veikilai vakavinaka, kilai ira na tiko tikivi keda, vakila ni da okati ena noda vanua ni cakacaka, e ra vakila na luveda ni ra tiki ni noda itikotiko ka da kila na vanua me da lako kina ni da gadreva na veivuke. Eda vakila ni da rawa ni vosa vei ira na tamata eda sega ni dau veitalanoa, tu me da vosa ni da rogoci ira e so e ra tukuna na veika ni veivakaduiduitaki, ka da galala me da wasea se ko cei okeda, e da lako mai vei kei na ivakarau ni noda cakava na veika e so. E da sega ni laiva tu mai e dua ena gauna ni leqa – eda okati vata taucoko.

Me taracake na veisemati

– na cava ko rawa ni cakava

Ia, na cava e da rawa ni cakava ena tabana ni cakacaka ni liga kei na qito me vukei ira e lewe levu, me vakataki ira na daucakacaka, ko ira e ra qaravi, me ra semati mai, rokova na duidui, vakaitavi, vakabauti ira na tani, vakila ni ra sema ka rokovi?

Na sema kei na rokovi ira na tani

- vakalevutaki cake na veisemati ena biau livaliva, okati kina na vulici ni veika e vei vakaleqai kei na tiko tataqomaki.
  - vakasamataka mo vakayagataka na paywall (sauma na tabana ena initaneti me sogoti ira na tani), saumi ni so na tabana e musuki na kena isau, na zero rated website (e so na website ka sega ni saumi) se website ni veika vakavuli kei na vei iulutaga e baleta na tabana ni bula.
- saqata na veivakasama e sa ciqomi tu vakararaba ka vakaitavi vakalevu e na tukutuku ni itikotiko.
  - vakasamataka na ivakarau ni kena ciqomi ena itikotiko na kena itukutuku.

- vakayagataka na vuli me tosoya cake na kila-ka ni veiqaravi se itovo ni veivanua ka saqata na ivakarau ni vakasama e sa dau ciqomi tu vakarawarawa vaka kina na ivakarau ni veivakaduiduitaki.
- tokona, lesia, ka vakaduria na parokaramu ni veisasaga me saqati kina na vei itukutuku ni veivakaduiduitaki
- tokona, lesia ka vakaduria na parokaramu e saqati kina na vei vakasama e sa ciqomi tu vakarawarawa ka veisaqasaqa kei na ivakarau ni bula veimaliwai vinaka.
- taqomaki ka maroroi na itukutuku kei na iyaloalo ena initaneti se veilawa ka vakaraitaka na ivakarau ni bula ena veigauna sa oti me vakatarai vei ira dauvakadidike, dauvolaitukutuku kei ira na kai Niusiladi me ra raica na itekitekivu ni veivakaduiduitaki kei na kena sa ciqomi me ivakarau.

Ciqoma na veimataqali duidui, vakila naveirokovi

- vakauqeta na ivakarau ni vakasama vinaka kei na ivakarau e vakamareqeta na itavi kei na isolisoli duidui:
  - dolava eso na vanua ni sota se cicivaka eso na veiqaravi me tokona na bula sema me vakalailaitaka na galili.
- qarauna me ra okati taucoko ena tabana ni tukutuku kei na cakacaka ni liga na veika duidui e sotavi ena bula vata kei na veiwase ni lewenivanua:
  - vakaitavitaki ira na iliuliu ni tikitiko me ra dau tiko ena soqo ni itikitiko me baleta na kena itukutuku.

Vakila na veisemati

- cicivaka ka tokona na veimataqali soqo ni cakacaka ni liga kei na tabana ni vakau itukutuku.
  - tauyavutaka na parokaramu ni veisikovi vakaitikitiko, soqo ni cakacaka ni liga, soqo ni sere kei na ivakatagi sega ni saumi se so tale na soqo me vakayacori ena veivale ni cakacaka ni liga se vale ni iyau makawa vakamareqeti.
  - vakarautaka na vanua ni soqoni sega ni saumi kei na vanua ni soqo ni veimaliwai, hui kei na veitalanoa vakavuli me ra vakayagataka na vei ilawalawa ena itikitiko vaka kina na veisoqosoqo ena taudaku ni matanitu – NGO.

- vakasamataka na e na itovo vakavanua. Me kena ivakaraitaki, raica ke lailaina nodra matataki eso na ilawalawa ka veitaratara vei ira na soqosoqo ena taudaku ni matanitu – NGO kei na isoqosoqo ni lewenivanua e ra veiqaravi vei ira me ra vulica ka vakalevutaka na nodra vakaitavi
- cakacaka vata kei ira na veisoqosoqo e ra veiqaravi vei ira na didivara kei ira na dredre me ra rogoca na ka me baleta na cakacaka ni liga kei na tabana ni vakau itukutuku me baleti ira.
- vakamareqeta, rokova ka maroroya na taonga (iyau talei vakamareqeti) ni veigauna sa oti kei na gauna oqo me baleti ira na veigauna mai muri.
- vuli vinaka ena veika me baleta na bibi itovo kei na ivalavala vakavanua vaka kina na kena kilai.
- qarava na sasaga me tokona na veimataqali soqo ni cakacaka ni liga kei na vakau itukutuku.
  - tauyavutaka na cakacaka ni veisikovi vakaitikotiko, soqo ni cakacaka ni liga, sere kei na ivakatagi sega ni saumi se na veiqaravi e na veivale ni cakacaka ni liga se na iyau makawa vakamareqeti.
  - vakarautaka na vanua ni soqoni sega ni saumi kei na vanua ni soqo ni veimaliwai, hui kei na veitalanoa vakavuli vei ira na vei ilawalawa ena itikotiko vaka kina na veisoqosoqo ena taudaku ni matanitu – NGO.
- tokona, lesia ka vakaduria na parokaramu ni cakacaka me vakaraitaka na kedra ituvaki ko ira e ra sega ni matataki vakavinaka ena itikotiko. Me kena ivakaraitaki, <https://pantograph-punch.com/categories/pacific-arts-legacy-project>
- tokona na talanoa kei na sere kei na ivakatagi mai na veivanua duidui vaka kina na nodra itovo vakavanua.
- maroroya ka vakarautaka na iyaya ni sarasara kei na vakarorogo ka tukuni kina na veika duidui e ra sotakaya na lewenivanua ena itukutuku ni veigauna e Niusiladi me tekivu mai na 1900 vakacaca.
- me rawa kina vei ira na dau vola itukutuku makawa, dau vola italanoa kei ira e ra eso na kai Niusiladi eso me ra sema ka dikeva na veika e tautauvata se duidui ka sa ciqomi ena bula raraba e Aotearoa Niusiladi.
  - Na vei vosa vaka Jaina e Aotearoa Niusiladi – e sa qaravi tikoga na kena sasaga me vakayagataki na vosa me vakamatatataka

na veika vereverea ni vei itovo vakavanua vei ira na veimataqali lewenivanua mai Jaina era tiko e Niusiladi (Raica na website: [Chinese Languages in Aotearoa | Te Papa](#))

- LGBTQIA+ Histories of Aotearoa New Zealand: Kōrero takatāpui ki Aotearoa – vakaraitaka na veika me baleta na , cakacaka ni liga, kei na italanoa e kumuni e Te Papa ka ra kovuta na itukutuku makawa vutuniyau kei Niusiladi me baleta na soqosoqo ni LGBTQIA+ ena vei itikotiko (see website: [LGBTQIA+ histories of Aotearoa New Zealand | Te Papa](#)).
- Noda vakasulumi keda: isulusulu, veika e da kilai tani kina kei na itovo vakavanua – e vakadikeva na italanoa veivakauqeti ni, gugumatua, kei na vakanananu ni sulusulu e Niusiladi ena veika e kumuni, vakaraitaki kei na vakadidike.
- vakadeitaka na vakaraitaki vinaka ni veika duidui e so ka taukena na veilawalawa se veikawa tamata me baleta na nodra italanoa kei na nodra taonga.
- tokona na vosa kei na duidui ni itovo kei na ivalavala ena vuqa na sala ni vakau itukutuku

Vakaitavi

- vosa vei ira [na dau ni vakasala ni tikotiko](#), iliuliu ni tikotiko se isoqosoqo ena taudaku ni matanitu – NGO ena vuku ni veivakasama era sema ki na social cohesion (bula veimaliwai vinaka) me tiki ni sasaga ni itovo kei na ivalavala vakavanua.
- kere ilavo mai na veitabana vakamatani me vakailavotaki kina na nomu sasaga me baleta na itovo kei na ivalavala vakavanua, [COGS](#) or [Lotteries](#) vakau ki na [grants management system](#) se ki na [Community-Led Development Programme](#).
- basuka na ilati e vakalatia na vakaitavi ena veika e baleta na itovo vakavanua:
  - raica na iwiliwili ni lawalawa, se kawatamata era sega ni matataki vinaka ka veitaratara kei ira era cakacaka se ra matataki ira na vei ilawalawa oqori me vulici ka kilai kina na sala me rawa ni tosoya cake na nodra vakaitavi.

- vakayagataka na parokaramu ni cakacaka ni liga me baleta na kena tokoni na kilaka me vakataka na veiliutaki, cakacaka vata vakailawalawa, kei na kaukauwa ni rawaka vakavanua me rawa ni yaga vei ira na veitabana tale e so. Me kena ivakaraitaki, www.sistemaaotearoa.org.nz.
- E tokona na NZ On Air na vei ilawalawa duidui ni vei itikotiko, okati ko ira e vakaleqai na ituvaki ni yagodra, e na kena soli vei ira na parokaramu, kena ivakamacala kei na kacivaki ni soqo. Na veisasaga ni kumuni lavo e vakaraitaki e na retio yaloyalo, veitaba ni tukutuku, na veika era tiko kina na gone kei na sere kei na ivakatagi e tosoya cake na nodra vakaitavi e so na ilawalawa (me vakataki ira na Māori, Pasifika, kai Esia, itabagone kei na Marama)
- vakalevutaka na nodra vakaitavi na duikaikai ena matabose e cake ni qito ka dolava na sala ni nodra vakaitavi na dauqito, dauveituberi kei na dauniveiliutaki.
- vakarautaka na lewe ni tuvatuva ni soqo ni tovo vakavanua, me ra vakayagataka na liuliu ni soqo, daunicivaki soqo me dolava na katuba ni vakaitavi.
- vakaitavi me vaka e dua na itokani ni parokaramu ni Tāhuhu (vakaitavi kina na Tabana ni Tukutuku maroroi e Niusiladi, Vale ni Wiliivola vata kei na Ngā Taonga Sound & Vision) me tokona na vakaitavi me bucini kina na vakaitavi kei na veisemati.
- vukea na vakarawarawataki ni kena raici na veicakacaka ni liga maroroi se so na veika katoni me ra rawa ni raica o ira na kedra kawa, o ira na dau ni vakadidike, gonevuli, dau droini, dautulituli kei ira na dau cakacaka.
- saumi taro ka kerea na itukutuku me baleta na iyaya e vakasokumuni kei na iulutaga e ra dau taleitaka na lewenivanua.
- vakarautaki ni veitaratara uasivi kei na vanua taqomaki me vakaitavi kina na lewe ni tikotiko.
- vakarautaki ni veitaratara se veitalanoa e uasivi kei na veivanua taqomaki me ra vakaitavi kina na lewe ni vanua.

